

Выданне складаецца з 32 планаў-канспектаў урокаў па беларускай літаратуры ў IX класе на II паўгоддзе. Матэрыял пададзены ў адпаведнасці з вучэбнай праграмай для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання «Беларуская літаратура. IX клас» (Мінск: НІА, 2019).

У дапаможніку прадстаўлены ўрокі па раздзелах «Нацыянальнае і агульначалавечае ў мастацтве слова» [за выключэннем манаграфічнай тэмы «Янка Купала»], «Чалавек у часе і прасторы ў творах беларускай літаратуры», «Падагульненне і сістэматызацыя вывучанага», якія прысвечаны аналізу праграмных мастацкіх твораў для чытання і вывучэння, твораў для дадатковага чытання, удасканаленню пісьмовага маўлення вучняў (творчыя ўрокі).

Прапанаваныя распрацоўкі ўрокаў пабудаваны ў залежнасці ад тэмы, накіраваны на рэалізацыю пастаўленай мэты і дасягненне акрэсленых задач. Плары-канспекты распрацаваны з улікам патрабаванняў адукацыйнага стандарту і канцэпцыі вучэбнага прадмета «Беларуская літаратура», скіроўваючы ўвагу на рэалізацыю кампетэнтнага падыходу ў навучанні айчыннага слоўнага мастацтва.

Метадычныя распрацоўкі носяць рэкамендацыйны характар. З прапанаванага дапаможніка настаўнік зможа выбраць неабходнае і патрэбнае, на яго думку, з улікам узроўню падрыхтаванасці вучняў.

Матэрыял будзе карысны настаўнікам беларускай літаратуры, студэнтам філалагічных факультэтаў па спецыяльнасці «Беларуская філалогія».

НАЦЫЯНАЛЬНАЕ І АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАЕ Ў МАСТАЦТВЕ СЛОВА

Урок 22

ЯКУБ КОЛАС. СЛОВА ПРА ПІСЬМЕННІКА

Мэта: мяркуецца, што напрыканцы ўрока вучні:

будуць ведаць: кароткія звесткі пра жыццё і творчасць Якуба Коласа, асэнсаваўшы ўмовы фарміравання творчай індывідуальнасці пісьменніка;

авалодаюць паняццямі: жыццяпіс;

удасканаліць навыкі: складання гексаў, работы з апорнай схемай.

Задачы выхавання і развіцця асобы вучняў: стварыць умовы для абуджэння цікавасці да творчасці Якуба Коласа, сістэмы яго духоўна-маральных каштоўнасцей і арыенціраў; развіцця інтэлектуальных здольнасцей, аналітычнага мыслення вучняў, навыкаў слухання і канспектавання; садзейнічаць выхаванню маўленчай культуры вучняў.

Абсталяванне: партрэт Якуба Коласа; выстава кніг пісьменніка; рэпрадукцыі карцін «Якуб Колас» Я. Кругера і Л. Дударэнкі.

Эпіграф: Шчыльней у гурт, духоўная радня,
Да Коласа бліжэй, мы — беларусы!..

Мікола Мятліцкі

ХОД УРОКА

I. Арыенціровачна-матывацыйны этап

1.1. Арганізацыйны момант. Стварэнне псіхалагічнага настрою.

1.2. Актualізацыя раней вывучанага.

Агучванне ўласных выказванняў на словы В. Быкава (да 5 вучняў).

1.3. Настаўнік выразна чытае верш «Талент» В. Іпатавай на памяць.

1.4. Ключавое пытанне ўрока.

Хто ён такі — Якуб Колас?

1.5. Мэтавызначэнне.

Вучні самастойна фармулююць мэты ўрока, запісваюць у свае сшыткі, працягнуўшы выразы:

даведаюся...;
вызначу...;
выкарыстаю... .

II. Пазнавальны этап

2.1. Слова настаўніка.

«Якуб Колас — адзін з кагорты тых, што адыгралі выключную ролю ў гісторыі культуры свайго народа і ўнеслі вялікі ўклад у агульначалавечую культуру. Для беларускага народа Колас — гэта перш-наперш выдатны мастак слова, які з надзвычайнай глыбінёй раскрыў нацыянальны характар беларуса, выказаў яго адвечныя мары і надзеі, паказаў яго быт і тое асяроддзе, у якім ён жыве...» — адзначаў Л. М. Шакун.

2.2. Прыкладны змест лекцыі настаўніка.

Заданне. Праслухайце, калі ласка, лекцыю «Якуб Колас: жыццяпіс і агляд творчасці», занатуйце яе тэзісна. Свой адказ аформіце ў выглядзе гексаў.

Сапраўднае імя Якуба Коласа — Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч. Ён нарадзіўся 3 лістапада 1882 года ў засценку Акінчыцы каля Стоўбцаў. Яго бацька — малазямельны селянін — служыў

1. *Багдановіч, М. І.* Беларуская літаратура. Пляны-канспекты ўрокаў. 10 клас (ІІ паўгоддзе): дапаможнік для педагогаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі / М. І. Багдановіч, Я. В. Есіс. — Мазыр: Выснова, 2018. — 114 с.

2. Беларуская літаратура. Пляны-канспекты ўрокаў. 9 клас (ІІ паўгоддзе): дапаможнік для педагогаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі / [склад. Н. М. Налётава]. — Мазыр: Выснова, 2018. — 143 с.

3. Беларуская літаратура: зборнік творчых заданняў для тэматычнага кантролю: 5—9 класы: дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / І. М. Гоўзіч [і інш.]. — Мінск: Аверсэв, 2012. — 159 с.

4. *Бельскі, А. І.* Жыццё і творчасць Івана Шамякіна (ХІ клас) / А. І. Бельскі // Беларуская мова і літаратура. — 2009. — № 7. — С. 35—44.

5. *Бельскі, А. І.* Жыццё і творчасць Максіма Багдановіча (ІХ клас) / А. І. Бельскі // Беларуская мова і літаратура. — 2009. — № 2. — С. 3—12.

6. *Верабей, А. Л.* Творчасць Уладзіміра Караткевіча ў школьнай праграме (Х і ХІ класы) / А. Л. Верабей // Беларуская мова і літаратура. — 2009. — № 2. — С. 13—25.

7. *Герцык, А. В.* Вывучэнне лірыкі Максіма Танка ў Х класе / А. В. Герцык // Роднае слова. — 2010. — № 1. — С. 69—73.

8. *Герцык, А. В.* Вывучэнне паэзіі Я. Янішчыц у ХІ класе / А. В. Герцык // Беларуская мова і літаратура. — 2010. — № 12. — С. 33—40.

9. *Грынько, М. У.* Беларуская літаратура: зборнік творчых заданняў для тэматычнага кантролю: 10—11 класы: дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / М. У. Грынько, А. В. Руцкая, І. М. Гоўзіч — Мінск: Аверсэв, 2012. — 79 с.

10. *Дасаева, Т. М.* Творчасць М. Гарэцкага ў школьнай праграме / Т. М. Дасаева // Беларуская мова і літаратура. — 2008. — № 8. — С. 56—61.

11. *Есіс, Я. В.* Беларуская літаратура: пляны-канспекты ўрокаў. 11 клас (І паўгоддзе): дапаможнік для педагогаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі / Я. В. Есіс. — Мазыр: Выснова, 2017. — 138 с.

12. *Ішчанка, Г. М.* Вывучэнне творчасці пісьменніка: Уладзімір Караткевіч у школе: дапаможнік для настаўнікаў агульнаадукацыйных устаноў / Г. М. Ішчанка. — Мінск: Аверсэв, 2002. — 207 с.

13. *Лявонава, П. І.* Беларуская літаратура ў пытаннях і адказах: 9 клас: дапаможнік для настаўнікаў устаноў, якія забяспечваюць атрыманне агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай і рускай мовамі навучання з 12-гадовым тэрмінам навучання / П. І. Лявонава, Л. Я. Цвірко. — Мінск: УніверсалПрэс, 2006. — 256 с.

14. *Лявонава, П. І.* Беларуская літаратура ў пытаннях і адказах: 10 клас: дапаможнік для настаўнікаў агульнаадукацыйных устаноў з 12-гадовым тэрмінам навучання / П. І. Лявонава, М. У. Грынько, М. В. Савіцкі. — Мінск: УніверсалПрэс, 2007. — 384 с.

15. *Ляшук, В. Я.* Вывучэнне творчасці Максіма Багдановіча ў школе: дапаможнік для настаўнікаў / В. Я. Ляшук. — Мінск: Аверсэв, 2008. — 255 с.

16. *Ляшук, В. Я.* Вывучэнне творчасці Якуба Коласа ў школе: дапаможнік для настаўнікаў / В. Я. Ляшук. — Мінск: Аверсэв, 2006. — 320 с.

17. *Ляшук, В. Я.* Вывучэнне творчасці Янкі Брыля ў школе: дапаможнік для настаўнікаў / В. Я. Ляшук. — Мінск: Аверсэв, 2004. — 220 с.

18. *Мішчанчук, М.* «Ластаўка з Палесся»: вывучэнне паэзіі Яўгеніі Янішчыц ў школе / М. Мішчанчук // Роднае слова. — 2008. — № 11. — С. 15—17; № 12. — С. 22—27.

19. *Навуменка, І. Я.* Вывучэнне творчасці Максіма Багдановіча ў школе: дапаможнік для настаўнікаў / І. Я. Навуменка, Т. І. Мароз. — Мінск: Беларуская навука, 2001. — 157 с.

20. *Настасіч, Н.* Падарожжа даўжынёй у жыццё / Н. Настасіч // Роднае слова. — 2012. — № 8. — С. 8—11.

21. *Пасюта, А. В.* Беларуская літаратура. Планы-канспекты ўрокаў. 10 клас (I паўгоддзе): дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі / А. В. Пасюта. — Мазыр: Белы Вецер, 2017. — 71 с.

22. *Пінголь, І. А.* Беларуская літаратура: 9 клас: дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы: дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / І. А. Пінголь. — Мінск: Сэр-Віт, 2020. — 44 с.

23. *Трафімчык, А.* Вытокі паэтычнага таленту: Станаўленне Якуба Коласа як беларускага класіка / А. Трафімчык // Роднае слова. — 2012. — № 10. — С. 4—10.

24. Урокі беларускай літаратуры. 9 клас: дапаможнік для настаўнікаў устаноў, якія забяспечваюць атрыманне агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай і рускай мовамі навучання з 12-гадовым тэрмінам навучання: у 2 частках. Ч. 2 / [укладальнік і аўтар прадмовы В. А. Ганжына]. — 2-е выданне. — Мазыр: Белы Вецер, 2006. — 134 с.

25. *Шамякіна, Т. І.* Вывучэнне творчасці Якуба Коласа ў IX класе / Т. І. Шамякіна // Беларуская мова і літаратура. — 2010. — № 3. — С. 3—19.

26. *Шамякіна, Т. І.* Творчасць Міхася Стральцова ў XI класе / Т. І. Шамякіна // Беларуская мова і літаратура. — 2009. — № 6. — С. 14—19.

Ад аўтара	1
НАЦЫЯНАЛЬНАЕ І АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАЕ Ў МАСТАЦТВЕ СЛОВА	
Урок 22. Якуб Колас. Слова пра пісьменніка	2
Урок 23. Лірыка Якуба Коласа	7
Урокі 24—28. Якуб Колас. Паэма «Новая Зямля»	13
Урок 29. Урок дадатковага чытання. Максім Лужанін. Аповесць-эсэ «Колас расказвае пра сябе»	36
Урок 30. Навучальнае сачыненне па творчасці Якуба Коласа	41
Урок 31. Максім Багдановіч. Слова пра паэта	43
Урок 32. Лірыка Максіма Багдановіча	53
Урок 33. Урок дадатковага чытання. Міхась Стральцоў. Аповесць «Загадка Багдановіча»	59
Урок 34. Кантрольнае сачыненне па творчасці Максіма Багдановіча	64
Урокі 35—36. Максім Гарэцкі. Слова пра пісьменніка. Апавяданне «Роднае карэнне»	66
ЧАЛАВЕК Ў ЧАСЕ І ПРАСТОРЫ Ў ТВОРАХ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ	
Урок 37. Кузьма Чорны. Слова пра пісьменніка. Апавяданне «На пыльнай дарозе»	79
Урок 38. Аркадзь Куляшоў. Слова пра паэта.	84
Урок 39. Лірыка Аркадзя Куляшова	90
Урок 40. Максім Танк. Слова пра паэта	97
Урок 41. Лірыка Максіма Танка	105
Урок 42. Іван Шамякін. Слова пра пісьменніка. Сюжэтная лінія аповесці «Непаўторная вясна»	111
Урокі 43—44. Іван Шамякін. Аповесць «Непаўторная вясна». Маральнае сталенне галоўных герояў	125
Урок 45. Янка Брыль. Слова пра пісьменніка. Апавяданне «Memento mori»	132

Урок 46.	Уладзімір Караткевіч. Слова пра пісьменніка	138
Урок 47.	Уладзімір Караткевіч. Аповесць «Дзікае паляванне караля Стаха». Канкрэтна-гістарычная аснова твора	147
Урок 48.	Уладзімір Караткевіч. Аповесць «Дзікае паляванне караля Стаха». Прадстаўнікі маладога пакалення ў творы	152
Урок 49.	Уладзімір Караткевіч. Аповесць «Дзікае паляванне караля Стаха». Духоўна-маральны аспект твора	158
Урок 50.	Навучальнае сачыненне па аповесці «Дзікае паляванне караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча	163
Урок 51.	Яўгенія Янішчыц. Слова пра паэтэсу	164
Урок 52.	Лірыка Яўгеніі Янішчыц	171
Урок 53.	Паўтарэнне вывучанага	178
<i>Літаратура</i>		181